

Deepfake

Łukasz Migniewicz

Słowa kluczowe

deepfake, dezinformacja, manipulacja historią, fałszowanie historii, propaganda, zagrożenie dla bezpieczeństwa, oszustwo, odtworzenie historii, Nixon, lądowanie na Księżycu

Wprowadzenie dla nauczyciela

Scenariusz jest przeznaczony do realizacji w ostatniej klasie szkoły podstawowej i w szkołach średnich (od 14 lat). Poruszona w nim tematyka umożliwi wykorzystanie go na zajęciach interdyscyplinarnych z zakresu historii, kultury, języka ojczystego, edukacji medialnej oraz nauk społecznych.

Materiał został podzielony na trzy części: właściwy scenariusz, zestaw materiałów źródłowych oraz kartę pracy zawierającą zadania do pracy na lekcji, w grupie lub samodzielnie. Poszczególne elementy scenariusza można modyfikować w celu dostosowania ich do odbiorców.

Instrukcja

W skład scenariusza wchodzi pięć materiałów źródłowych oraz karta pracy z ćwiczeniami, dotyczącymi części źródeł. Przeznaczone są one szczególnie do pracy w grupach metodami aktywizującymi. Uczeń może jednak wykonać zadania samodzielnie. Zaproponowany układ zajęć może podlegać modyfikacjom, podobnie jak wykorzystanie źródeł i ćwiczeń. W trakcie lekcji przydatny będzie dostęp do Internetu oraz umożliwienie uczniom korzystania z urządzeń telekomunikacyjnych z dostępem do sieci (smartfon, tablet itp.). Jest to konieczne ze względu na zastosowane metody edukacyjne.

Cele operacyjne

Uczeń:

- potrafi zdefiniować pojęcie deepfake oraz podać negatywne i pozytywne przykłady jego zastosowania w różnorodnych dziedzinach życia,
- potrafi rozpoznać metody manipulacji faktami historycznymi, czyli weryfikować informacje znajdujące się w sieci na podstawie materiałów z wykorzystaniem techniki deepfake,
- analizuje teksty źródłowe i zdjęcia, wskazując związki przyczynowo-skutkowe.

Metody nauczania

- rozmowa nauczająca,
- praca w grupach,
- burza mózgów,
- analiza materiałów źródłowych,
- metaplan¹,
- praca samodzielna z zestawem ćwiczeń.

Środki dydaktyczne

- tablica/flipcharty, pisak/kreda,
- duże arkusze papieru/brystole,
- komputer z dostępem do Internetu i rzutnik/tablica multimedialna,
- urządzenia z dostępem do sieci dla uczniów,
- materiały pochodzące z serwisu internetowego YouTube.

Przed lekcją

Poproś uczniów o przeczytanie eseju pt. [Deepfake](#).

¹Jedna z metod aktywizujących wykorzystywana podczas zajęć polegająca na tworzeniu przez uczestników plakatu podczas dyskusji/debaty. Jest on graficznym skrótem debaty. Opis metody: <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/Metaplan.pdf> [dostęp: 14.12.2020].

Scenariusz lekcji

Wprowadzenie

1. Zapisz na tablicy/flipcharcie hasło deepfake. Poproś uczniów o podanie skojarzeń z tym słowem. Następnie zaproponuj im przedyskutowanie, które z wymienionych haseł według nich najlepiej definiują to zjawisko. Staraj się jedynie moderować dyskusję (reagując w momentach odchodzenia od tematu itp.), pozostawiając uczniom swobodę rozważań. W ten sposób ustalcie 4–5 haseł.
2. Zaproponuj uczniom obejrzenie fragmentu jednego z filmów dostępnych w serwisie YouTube (ważne jest sprawdzenie licencji – czy możesz go odtworzyć bez przeszkód na lekcji; oraz wiek, do którego film jest skierowany). Jednym z dokumentów godnych polecenia jest [It's Getting Harder to Spot a Deep Fake Video](#), prezentowany na kanale Bloomberg Quicktake . Możesz użyć innego dokumentu/filmu, ważne jest jednak, żeby wyjaśniał użycie pliku wideo do manipulacji.
3. Porównaj spostrzeżenia uczniów z informacjami z dokumentu, weryfikując zapisane hasła. Pomocne w tym zadaniu będzie rozdanie uczniom materiałów źródłowych oraz kart pracy i prośba o zapoznanie się ze źródłem A.

Rozwinięcie

Deepfake to nowa metoda manipulacji faktami, źródłami, historią. Pojawiła się w latach dziewięćdziesiątych, ale w ciągu ostatnich trzech lat dzięki postępowi technologicznemu znalazła się w powszechnym użyciu. Dostępna jest dzisiaj niemal dla każdego, kto posiada w miarę nowoczesny smartfon lub komputer z dostępem do Internetu. Dla jednych to dobra zabawa, dla innych narzędzie manipulacji. Celem zajęć będzie ustalenie możliwości techniki deepfake w fałszowaniu historii i siły jej oddziaływania w niedalekiej przyszłości.

1. Wprowadź uczniów w temat użycia techniki deepfake w celu przeróbki filmów historycznych. Łatwo je odnaleźć na licznych serwisach z filmami. Polecam skorzystać z trailera fałszywego telewizyjnego przemówienia Nixona. W tym celu wykorzystaj źródło D.

2. Zapisz na tablicy pytanie: Jak wykorzystać deepfake w historii? Powiedz uczniom, że za chwilę rozpoczniecie dyskusję plenarną. Wyjaśnij zasady tej formy rozwiązywania problemów. Pełnij funkcję moderatora, na którym spoczywa ciężar całej dyskusji. Podczas niej uczniowie mają swobodę formułowania opinii i wniosków na forum całej klasy. Twoja rola polega jednak na tym, żeby wymiana zdań nie zoczyła z przyjętego toru. Wyznacz proste zasady, na przykład: opieramy się na źródłach oraz elementach znalezionych w sieci. Przed dyskusją uczniowie powinni się zapoznać ze źródłami (od A do E). Poinformuj o trzymaniu się podczas dyskusji elementów drzewa decyzyjnego (ćwiczenie 4). Zapisuj spostrzeżenia i pojawiające się wnioski do każdego z punktów. Nie opiniuj pracy uczniów. Podsumuj debatę¹.

Podsumowanie

Na zakończenie wykorzystaj źródło E i zapytaj uczniów, z jaką postacią historyczną chcieliby porozmawiać i dlaczego akurat z tą. Zapisz odpowiedzi i zadaj kolejne pytanie: Co by się stało, gdyby stworzone w technologii deepfake wypowiedzi danej postaci historycznej zaczęły być cytowane jako prawdziwe? Czy tak może wyglądać przyszłość? Wszelkie spostrzeżenia uczniów zapisz. Będą potrzebne do zadania domowego.

Praca domowa

Herbert George Wells, autor słynnej Wojny światów, w 1934 r. przeprowadził wywiad z Józefem Stalinem, przywódcą ZSRR. Podczas rozmowy Stalin stwierdził, że „edukacja jest bronią, której skutki zależą od tego, kto trzyma ją w rękach i w kogo jest wycelowana”². Odnieś się w dowolnej formie (esej, prezentacja, film) do słów dyktatora w kontekście coraz szerszego wykorzystania techniki deepfake. Czy czeka nas mroczna wizja historii pełnej fałszerstw, manipulacji i dezinformacji, czy raczej świetlana

¹ Opracowanie autora na podstawie materiału pt. Debatowanie jako metoda pracy z uczniami [dostęp 10.12.2020]. Dostępne w szkolazklasa.org.pl: <https://www.szkolazklasa.org.pl/wpcontent/uploads/2016/11/debatowanie-jako-metodapracy-z-uczniami.pdf>.

² Joseph Stalin, H. G Wells, Marxism vs. Liberalism: An Interview [between] Joseph Stalin [and] H.G. Wells (New York: New Century Publishers, 1945), s. 20 [dostęp 10.12.2020]. Dostępne w University of Central Florida Digital Library: <https://ucf.digital.flvc.org/islandora/object/ucf%3A5129>.

przyszłość, której zwiastuny możemy obserwować w Muzeum Salvadora Dalego na Florydzie (źródło E)?

Karta pracy

Ćwiczenie 1

Na podstawie źródła A oceń fałszywość (F) lub prawdziwość (P) twierdzeń zawartych w tabeli.

Deepfake to zjawisko powszechne głównie ze względu na rosnący dostęp do Internetu.	
Sztuczna inteligencja uczy się zapamiętywania mimiki, gestów oraz charakterystycznego sposobu wystawiania się.	
W technologii deepfake powstaje nowy film, który nie bazuje na oryginalnych nagraniach.	
Deepfake może służyć do bieżącej walki politycznej i dyskredytacji określonych kandydatów.	

Ćwiczenie 2

Na podstawie źródła B i C wypisz 2–3 negatywne możliwości zastosowania technologii deepfake. Następnie zastanów się, które z nich pojawiają się najczęściej. Spróbuj odnaleźć w sieci przykłady do podanych przez Ciebie po analizie źródeł B i C negatywnych aspektów wykorzystania deepfake.

Tvoja odpowiedź:

Ćwiczenie 3

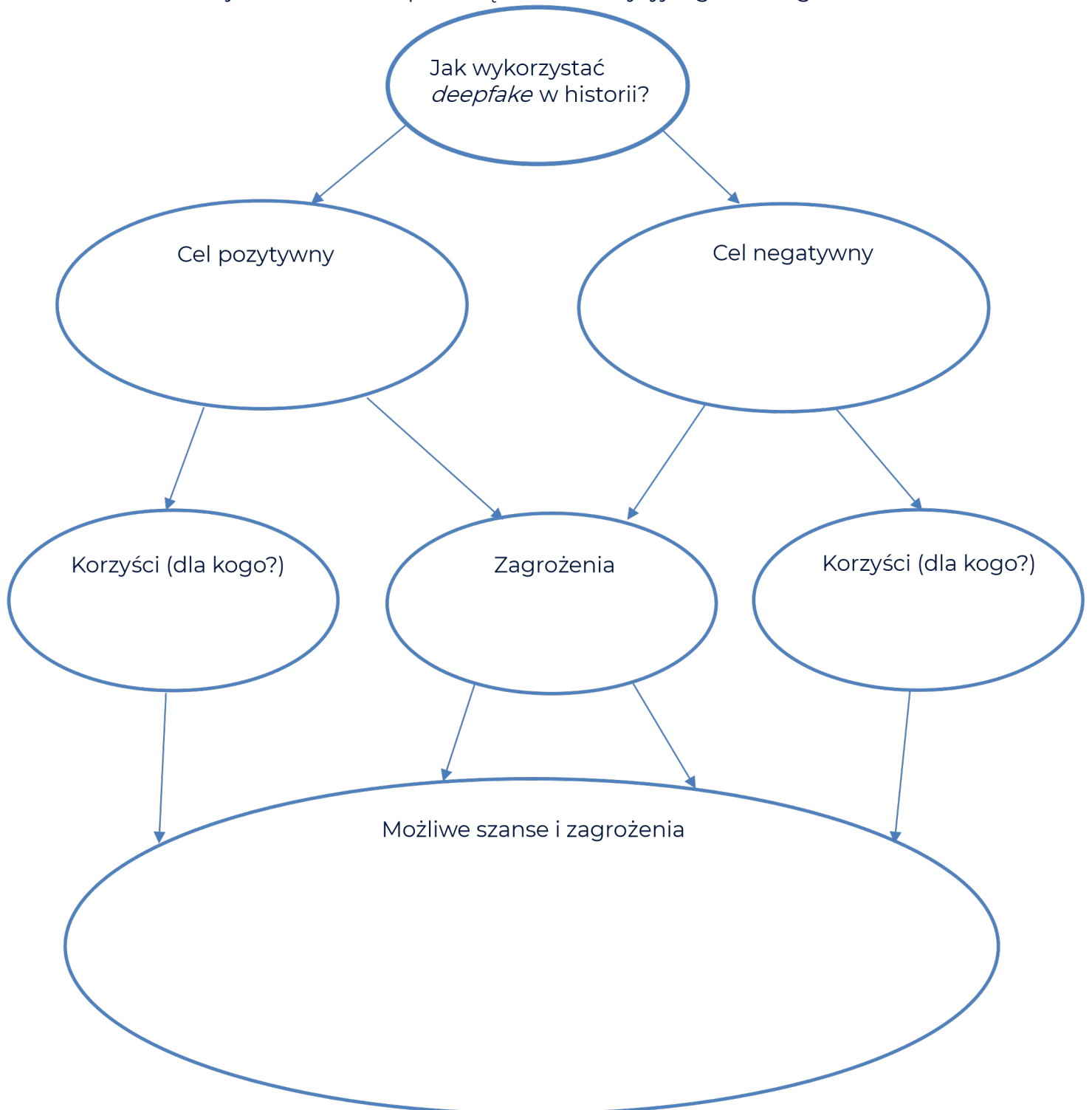
Na podstawie źródeł zastanów się, dlaczego tak łatwo jest uwierzyć w zmanipulowane materiały.

Tvoja odpowiedź:

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się ze źródłami D i E. Zastanów się, czemu może służyć deepfake w historii.

Przedstaw swoje rozważania za pomocą drzewa decyzyjnego według wzoru:

Odpowiedzi

Ćwiczenie 1

Deepfake to zjawisko powszechne głównie ze względu na rosnący dostęp do Internetu.	P
Sztuczna inteligencja uczy się zapamiętywania mimiki, gestów oraz charakterystycznego sposobu wysławiania się.	P
W technologii deepfake powstaje nowy film, który nie bazuje na oryginalnych nagraniach.	F
Deepfake może służyć do bieżącej walki politycznej i dyskredytacji określonych kandydatów.	P

Ćwiczenie 2

Możliwe odpowiedzi:

- zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa,
- możliwość manipulowania wyborcami (ośmieszenie polityka itp.),
- możliwość manipulowania samymi wyborami,
- prowadzenie kampanii dezinformacyjnych,
- manipulowanie opinią publiczną,
- niszczenie zaufania wobec różnorodnych instytucji (społecznych, politycznych, gospodarczych, krajowych i międzynarodowych),
- dezinformacja. **Ćwiczenie 3**

Proponowane odpowiedzi:

- brak znajomości oryginału i niesięganie po niego w celu sprawdzenia, czy nie doszło do manipulacji,
- wiara w to, że informacje w sieci są wiarygodne,
- przekonanie, że materiały w sieci są fałszowane masowo, zatem trudno ustalić, który materiał był pierwszy, a który to jego przerobiona kopia,

Ćwiczenie 4

Proponowane rozwiązanie (to jedna z propozycji; jest ich wiele, dlatego warto zdać się na własną kreatywność):

**Jak wykorzystać
deepfake w historii?**

Cel pozytywny:

możliwość wejścia w interakcję z nieżyjącą postacią historyczną

Cel negatywny:

manipulacja wydarzeniami z przeszłości

Korzyści (dla kogo?):

dla uczniów,
historyków

Zagrożenia:

brak możliwości
ustalenia faktu
i prawdy

Korzyści (dla kogo?):

dla negacjonistów

Możliwe szanse i zagrożenia:

przystępniejsze przedstawianie faktów; ciekawsza narracja historyczna – ożywienie historii; umiejętna manipulacja historią; tworzenie nowej narracji, która może prowadzić do wysuwania nieuzasadnionych roszczeń itp.